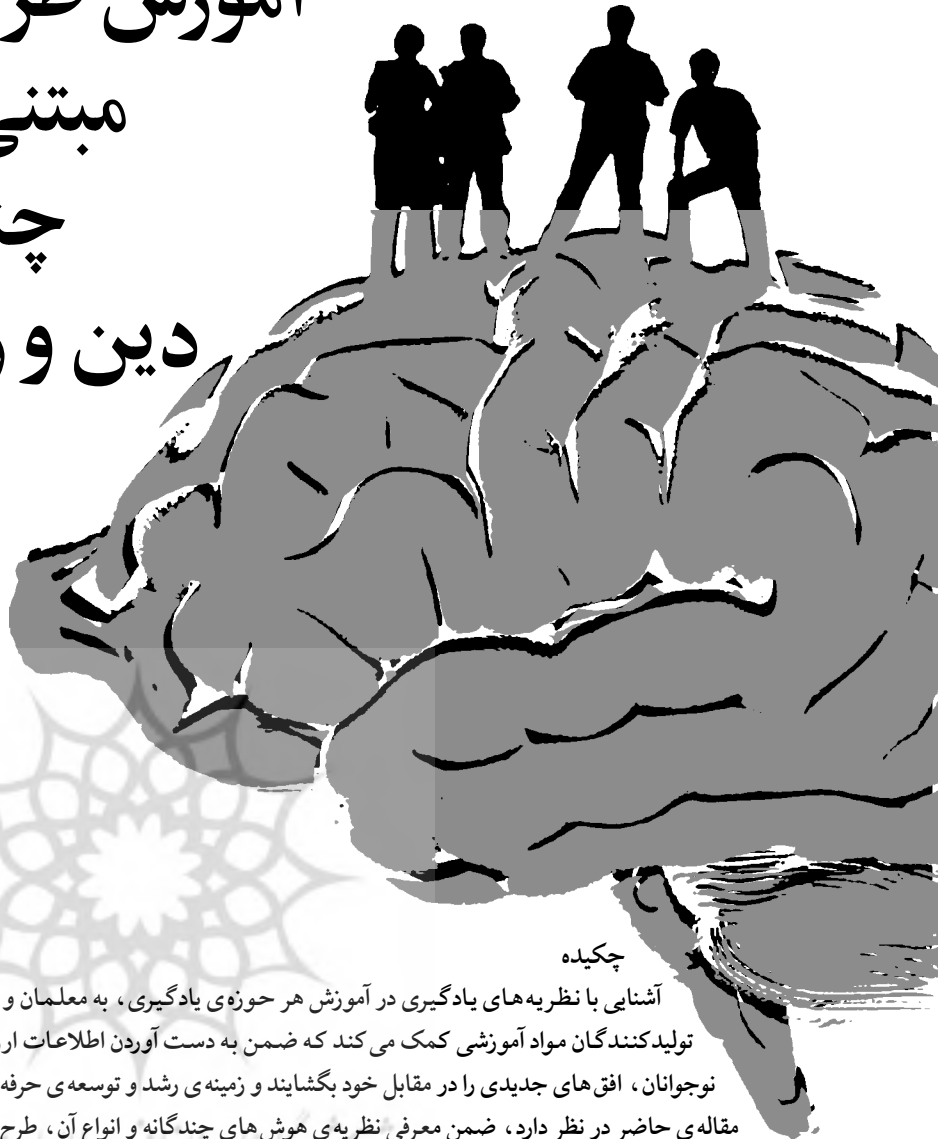

آموزش طرح درس نویسی مبتنی بر هوش های چندگانه در درس دین و زندگی متوسطه

سید خالد حسینی^۱

چکیده

آشنایی با نظریه های یادگیری در آموزش هر حوزه ی یادگیری، به معلمان و سایر دست اندرکاران آن حوزه، از جمله مؤلفان و تولیدکنندگان مواد آموزشی کمک می کند که ضمن به دست آوردن اطلاعات ارزشمند درباره ی نحوه ی تفکر و یادگیری کودکان و نوجوانان، افق های جدیدی را در مقابل خود بگشایند و زمینه ی رشد و توسعه ی حرفه ای خود را فراهم سازند.

مقاله ی حاضر در نظر دارد، ضمن معرفی نظریه های هوش های چندگانه و انواع آن، طرح درسی را مبتنی بر این نوع هوش ها درخصوص درس دین و زندگی متوسطه ارائه دهد.

کلیدواژه ها: نظریه ی یادگیری، هوش های چندگانه، آموزش، طرح درس

مقدمه

اصلاح روش های آموزش و بهبود فرایند یاددهی-یادگیری، دغدغه ی همیشگی کارگزاران ارجمند آموزش و پرورش بوده است. پژوهش های فراوان درباره ی نحوه ی یادگیری به ویژه در یک صدساله اخیر که با آزمایش های تجربی گرایش های گوناگون روان شناسی دامنه ای بس گسترده یافته اند، سبب پیدایش نظریه های یاددهی یادگیری متعددی شده اند. هر یک از این نظریه ها به سهم خود، جنبه هایی از فرایند پیچیده ی یادگیری آدمی را روشن ساخته و از این طریق به معلمان کمک کرده است تا تدریس را با استفاده از یافته های پژوهشی به شکل مؤثری سازمان دهی کنند و امر یادگیری را برای دانش آموز آسان سازند. بر همین مبنا، یکی از نظریه های ارزشمندی که در دو دهه ی اخیر مورد توجه صاحب نظران تعلیم و تربیت قرار گرفته، «نظریه ی هوش های چندگانه»^۲ یا «تئوری گاردنر»^۳ است.

نظریه ی هوش های چندگانه می تواند در ابعاد گوناگون نظام آموزشی مانند برنامه ریزی درسی، تدوین و تهیه ی مواد آموزشی و روش های یاددهی-یادگیری تحول اساسی به وجود آورد. براساس این نظریه، همه ی دانش آموزان از همه ی هوش های چندگانه برخوردارند، اما در یک یا چند نوع از انواع هوش رشد بیشتری می یابند و در موقعیت های یادگیری، از آن ها بیشتر استفاده می کنند [پاشا شریفی، ۱۳۸۴].

لذا با توجه به اهمیت مطالب گفته شده، به منظور آشنایی بیشتر همکاران با کاربرد هوش های چندگانه در آموزش، در این مقاله نمونه ای از طرح درس مبتنی بر این هوش ها که مربوط به درس دین و زندگی سال سوم متوسطه است، مطرح شده است تا دبیران گرامی با فعال ساختن مجموعه ی متنوعی از هوش های دانش آموزان خود، درک عمیق تر مطالب درسی را برای آنان تسهیل کنند و دانش آموزان را توانمند سازند، قابلیت های خود را در یک مهارت یا موضوع خاص، به هر یک از هشت روش متفاوت نشان دهند.

نام درس: دین و زندگی (۳)
مدرس:

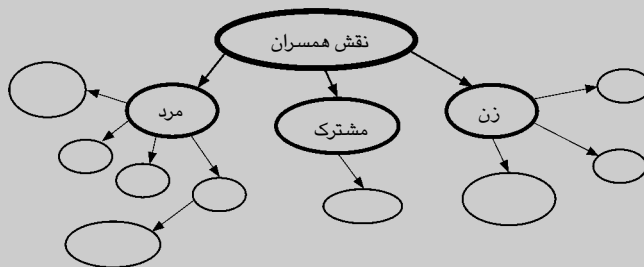
به نام خدا
نمونه‌ی طرح درس مبتنی بر هوش‌های چندگانه
موضوع: نقش همسران (ص ۲۳۶-۲۳۱)

مدت: ۳۰ دقیقه
پایه: سال سوم دبیرستان کلیه‌ی رشته‌ها
تعداد دانش‌آموز:

هدف کلی		هدف‌های درسی (جزئی)		اهداف یادگیری			
آشنا شدن دانش‌آموزان با نقش همسران در زندگی		انتظار می‌رود شاگردان بعد از پایان این درس: ۱. با نقش مرد و زن در زندگی مشترک آشنا شده باشند. ۲. با تفاوت نقش‌های مرد و زن در زندگی مشترک آشنایی پیدا کرده باشند. ۳. با اصطلاح «نفقه» آشنا شده باشند. ۴. نقش مشترک والدین را درک کرده باشند. ۵. از نحوه‌ی اجرای وظایف پدر و مادر در زندگی مشترک لذت ببرند. ۶. به پدر و مادرشان احترام بگذارند. ۷. در انجام کارهای خانه به والدین کمک کنند. ۸. در انجام روابط اجتماعی، در رفتارشان احترام به والدین را رعایت کنند. ۹. از قرائت آیات قرآن لذت ببرند.		انتظار می‌رود شاگردان قبل از تدریس درس جدید بتوانند: ۱. اصطلاح عقد را تعریف کنند. ۲. شروط اصلی پیمان ازدواج را ذکر کنند. ۳. معنی آیات این درس را به خوبی بگویند. ۴. آیات این درس را به صورت صحیح قرائت کنند.		هدف‌های رفتاری (عملکردی)	
ورودی		خروجی					
سطوح هوش‌های چندگانه	سطوح حیطة‌ی شناختی بلوم						
زبانی - درون فردی	دانش	۱	انواع نقش‌های زن و مرد را ذکر کنند.				
زبانی - درون فردی	دانش	۲	نقش مشترک همسران را نام ببرند.				
زبانی - میان فردی	درک و فهم	۳	منظور از اصطلاح نفقه را بیان کنند و مثالی بزنند.				
فضایی	کاربرد	۴	نقش‌های مرد و زن را در زندگی به صورت نمودار یا نقشه‌ی مفهومی نمایش دهند.				
منطقی - زبانی	تجزیه و تحلیل	۵	تفاوت تربیت در دامن مادر و تربیت کودک در مراکز عمومی را بگویند.				
میان فردی - منطقی - درون فردی	ارزش‌یابی	۶	با توجه به نقش‌های همسران و مطالب درس که یاد گرفته‌اند، در مورد علل موفقیت یا علل تزلزل خانواده قضاوت کنند.				
میان فردی - منطقی - درون فردی	درک و فهم	۷	بیان کنند که همکاری زن و مرد در صورت داشتن برنامه‌ای منظم به تحقق چه اهدافی می‌انجامد.				
طبیعت‌گرا - زبانی	کاربرد	۸	نمونه‌هایی از نقش زن و مرد را که با دیگر موجودات طبیعت قابل تطبیق یا همانندسازی است، بیان کنند.				
جنبشی - حرکتی	کاربرد	۹	تا حد امکان، گروه‌های دانش‌آموزان بتوانند به صورت عملی و با استفاده از نمایش یا حرکات پانتومیم، یکی از نقش‌های زن و مرد را اجرا کنند.				
موسیقایی - زبانی	دانش	۱۰	آیات قرآن را به صورت صحیح قرائت کنند.				
میان فردی - منطقی - درون فردی	درک و فهم	۱۱	با توجه به آیات درس، پیام آن‌ها را استخراج بیان کنند.				

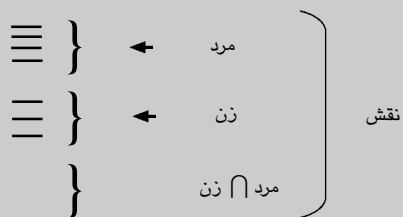
سپس برای تعمیق و تفهیم هرچه بهتر درس و یادگیری پایدار آن، به دانش‌آموزان می‌گوییم که با همکاری گروهشان متن خوانده شده را به صورت نمودار یا نقشه‌ی مفهومی که قبلاً با آن‌ها کار کرده‌ایم، نمایش دهند. تصور می‌رود طریقه‌ی نمایش آن‌ها به صورت‌های زیر باشد که در صورت وجود اشکال، آن را برطرف می‌کنیم (هوش فضایی یا مکانی - میان فردی).

شکل ۱

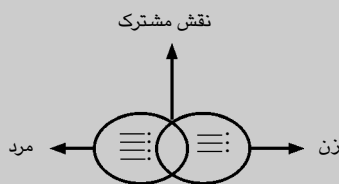

۲ دقیقه

شکل ۲

شکل ۳

بعد از طی این مراحل، اسلایدی را که حاوی جعبه‌ی کلمات زیر است، از طریق پاورپوینت به دانش‌آموزان نشان می‌دهیم و می‌گوییم با توجه به محتوای درس و این جعبه‌ی کلمات، با استدلال مناسب به این سؤال جواب دهید (هوش منطقی).
سؤال: با توجه به جعبه‌ی کلمات داده شده که مربوط به نقش‌های مشترک پدر و مادر است، سه عامل مربوط به عوامل درون خانواده و سه عامل مربوط به بیرون خانواده است. ضمن تفکیک و تشخیص آن‌ها از یکدیگر، آن‌را در جدول زیر طبقه‌بندی کنید.

۲ دقیقه

جعبه‌ی کلمات: احترام متقابل بین پدر و مادر، ارتباط خانوادگی با خویشاوندان، مشورت خواهی از فرزندان، اطلاع از وضعیت تحصیلی فرزندان، فراهم آوردن بستری برای حضور شایسته‌ی فرزندان در جامعه، احترام به خانواده‌ی همسر

عوامل مربوط به بیرون خانواده	عوامل مربوط به درون خانواده
-	-
-	-
-	-

۳ دقیقه

برای آموزش و تدریس این قسمت به دانش‌آموزان می‌گوییم: در مواردی که مادری طلاق گرفته یا فوت کرده یا بچه‌سرراهی است، او را به مراکز عمومی تربیت کودک «یتیم‌خانه» می‌سپارند. از دیدگاه شما چه تفاوتی بین تربیت در دامن مادر و این گونه مراکز وجود دارد؟ با تأمل و مراجعه به درون خود به این سؤال جواب دهید. سپس یکی دو نفر از دانش‌آموزان را برای جواب دادن انتخاب می‌کنیم و خودمان با استفاده از روش بارش مغزی و جواب‌های آنان، مطلب را جمع‌بندی می‌کنیم (هوش درون فردی - زبانی).

۴ دقیقه

در ادامه‌ی مراحل قبلی، در این جا به دانش‌آموزان می‌گوییم: هم‌زمان با قرائت آیات قرآنی صفحه‌ی ۲۲۸ کتاب درسی به وسیله‌ی ضبط صوت یا از وی اسلاید تهیه شده از این آیات، آیه‌ها را با صدای آهسته زمزمه و یا تکرار کنند (هوش موسیقایی - زبانی) بعد از پایان قرائت این آیات به آنان می‌گوییم: هر دانش‌آموز با همکاری گروه خودش با توجه به معنای آیات که در جلسه‌ی قبل ترجمه کرده‌ایم، به سؤال صفحه‌ی ۲۳۶، «استخراج پیام آیات» پاسخ دهد (هوش میان فردی - زبانی).

۳ دقیقه

برای اجرای این قسمت، سه نفر از دانش‌آموزان که قبلاً انتخاب و توجیه به اجرای این نمایش کوتاه به صورت پانتومیم می‌پردازند. یکی از آن‌ها در نقش پوشاک فروش ظاهر می‌شود و دو نفر دیگر در نقش پدر و فرزند به پوشاک فروشی مراجعه می‌کنند. پدر قصد دارد برای فرزندش یک بلوز بخرد و با حرکات نمایشی و نوازش کردن پسرش، نقش پدر را با توجه به دو وظیفه‌ی او (یعنی: الف) محبت پدری، ب) تهیه‌ی پوشاک) بازی کند. بعد از اجرای این قسمت کوتاه، به بچه‌ها می‌گوییم که در اجرای این نمایش پانتومیم، پدر به ایفای دو نقش در مغازه پرداخت. آن‌ها را ذکر کنید که بچه‌ها با دقت در نمایش پاسخ می‌دهند: ۱. محبت پدری، ۲. خرید پوشاک یا همان تأمین هزینه‌ی زندگی. البته اگر معلم اجرای نقش پدر را در این نمایش کوتاه بپذیرد، جذابیت و تنوع در یادگیری را به همراه خواهد داشت (هوش جنبشی - حرکتی).

برای آموزش و پرورش هوش طبیعت‌گرایی، بدیهی است که باید شرایط یادگیری در بیرون از کلاس و محیط‌های طبیعی فراهم شود، اما شاید این کار به دلایلی انجام نپذیرد. لذا به گفته‌ی گاردنر به نقل از آرامسترانگ (صفری، ۱۳۸۴): مناسب‌ترین راه این است بخشی از طبیعت به کلاس و سایر نقاط مدرسه آورده شود تا دانش‌آموزان طبیعت‌گرا در محیط مدرسه نیز، فرصت توسعه‌ی این مقولات هوشی خود را داشته باشند. بنابراین به دانش‌آموزان می‌گوییم از پنجره‌ی کلاس به بیرون بنگرید و گنجشکی را تصور کنید که برای بچه‌اش غذا پیدا کرده است. بچه هم دهان باز کرده و منتظر است، مادر غذایش را در دهانش بگذارد.

یا تصور کنید مرغی با جوجه‌هایش مشغول حرکت زدن برای یافتن غذا در محوطه‌ی کنار مدرسه مشغول پرسه زدن و یافتن غذا هستند که گربه‌ای می‌آید و قصد دارد، به او و جوجه‌هایش حمله کند. مرغ در این لحظه چه کار می‌کند؟ آری بچه‌ها! مسلم است که مرغ از جوجه‌هایش دفاع می‌کند. حالا با توجه به مطالب خوانده شده و آگاهی از نقش پدر یا مادر، عمل گنجشک و یا عمل مرغ مؤید کدام نقش از نقش‌های پدر و مادر است؟

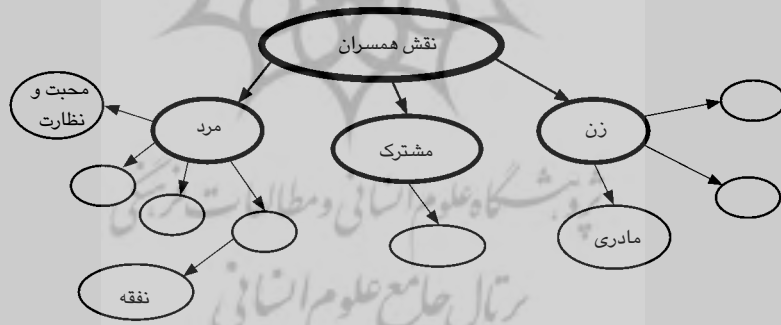
اگر فرصت بود، با استفاده از هوش میان فردی دانش‌آموزان، در هر گروه به جواب دادن به پرسش می‌پردازیم. در غیر این صورت، با کمک دانش‌آموزان به این جواب‌های صوری می‌رسیم که در مثال اول، نقش گنجشک در نقش مادری محبت کردن به بچه‌اش و در نقش پدری، تهیه‌ی خوراک یا به عبارت دیگر، تأمین هزینه‌ی زندگی خانواده از قبیل خوراک، پوشاک و مسکن است. در مثال دوم که مرغ از جوجه‌هایش در مقابل خطر دفاع می‌کند، بیانگر نقش «مدیریت و نگاهبانی از حریم خانواده» است. یا می‌توان به نقش مشترک والدین که همان رشد و تعالی خود و فرزندان است، اشاره کرد.

۲ دقیقه

لازم به ذکر است، در اجرای هر یک از مراحل پایانی هوش‌های چندگانه‌ی قبلی، نوعی ارزش‌یابی تکوینی نهفته بود که به صورت رسمی، نیازی به اجرای آن‌ها نیست. بعد از تدریس کل اهداف آموزش و برای اطمینان از یادگیری دانش‌آموزان و انجام ارزش‌یابی پایانی، این نقشه‌ی مفهومی^۳ را که یکی از کاربردهای مفید نظریه‌ی «ساختن‌گرایی»^۵ است، به هر کدام از گروه‌ها می‌دهیم و توصیه می‌کنیم، با توجه به موارد داده شده، آن را تکمیل کنند. پس از دادن چند دقیقه فرصت به هر کدام از گروه‌ها، به وسیله‌ی نرم‌افزار پاورپوینت «جواب درست» را به نمایش می‌گذاریم تا در صورت داشتن اشکال، نسبت به رفع آن اقدام کنیم. به دانش‌آموزان عزیز تذکر می‌دهیم که در جعبه‌ی کلمات، کلمات اضافی گنجانده شده‌اند.

جعبه‌ی کلمات:

تدبیر امور خانواده، رابطه‌ی محبت‌آمیز با همسر، همسرمداری، مدیریت و نگاهبانی از حریم خانواده، تأمین هزینه زندگی خانواده، تلاش در جهت رشد و تعالی بچه‌ها.

۲ دقیقه

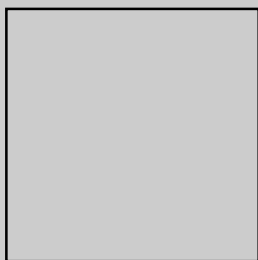
در این قسمت عکس‌هایی را که قبلاً تهیه کرده‌ایم و بیانگر نقش‌های زن و مرد هستند، در صورت امکان به صورت اسلاید و در غیر این صورت، به‌طور معمولی و با نصب روی تابلو نمایش می‌دهیم. سپس از دانش‌آموزان می‌خواهیم که در نمودار زیر، هر عکس را به نقش مربوط به آن متصل کنند.

- الف) محبت و نظارت پدری
- ب) مادری
- ج) تدبیر امور خانه
- د) رابطه‌ی محبت‌آمیز با همسر
- هـ) مدیریت و نگاهبانی از حریم خانواده
- و) همسرمداری
- ز) تأمین هزینه‌ی زندگی خانواده
- ح) برنامه‌ریزی برای رشد و تعالی خود و فرزندان
- ط) وظیفه‌ی فرزندان

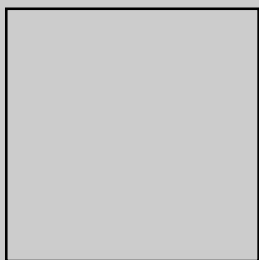
۲ دقیقه

- عکس شماره‌ی ۱
- عکس شماره‌ی ۲
- عکس شماره‌ی ۳
- عکس شماره‌ی ۴
- عکس شماره‌ی ۵
- عکس شماره‌ی ۶
- عکس شماره‌ی ۷
- عکس شماره‌ی ۸
- عکس شماره‌ی ۹

انتخاب عکس با سلیقه دبیران

۱

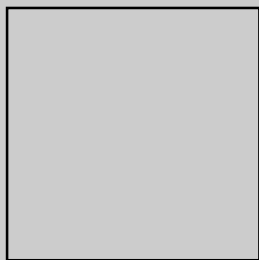
۲

۳

۴

۵

۶

۷

۸

۹

۱ دقیقه

برای جلسه آینده، از دانش آموزان می خواهیم:

۱. چند جلد کتاب یا کتاب های نویسندگان پیشنهادی زیر را در مورد نقش همسران یا والدین یا خانواده های موفق مطالعه کنند و غیر از نقش هایی که در درس امروز درخصوص نقش همسران در زندگی یاد گرفتند، بعد از بحث با هم گروهی هایشان، نقش های جدیدی را بنویسند و به کلاس بیاورند. در صورت تمایل هم می توانند به سایت اینترنتی پیشنهادی برای تکمیل تکالیفشان مراجعه کنند.

الف) نویسندگان: دکتر شکوه نوابی نژاد، دکتر سید مهدی حسینی بیرجندی، دکتر عبدالله شفیع آبادی، دکتر علی قائمی و...

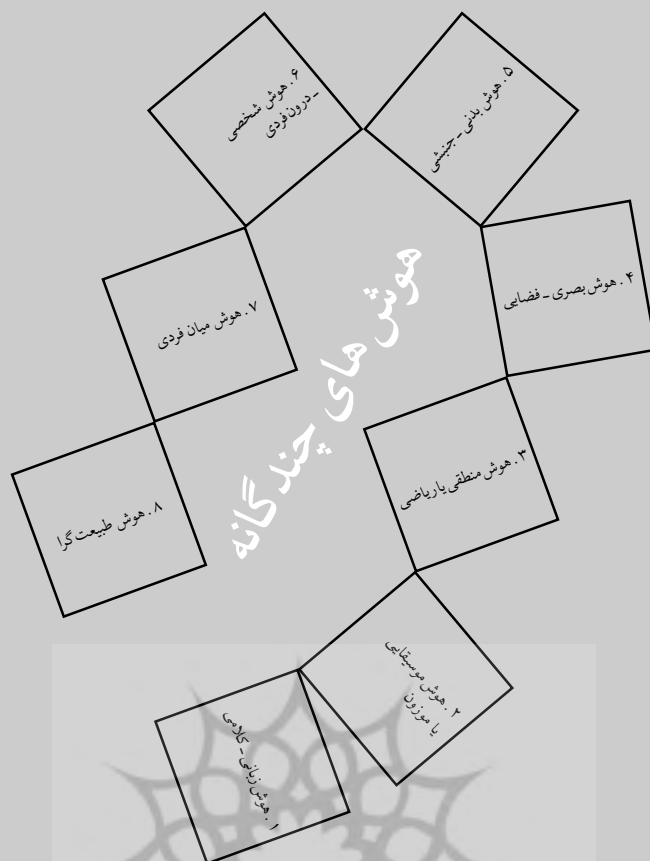
ب) سایت اینترنتی: www.famili@yahoo.com

۲. در صورت امکان یک شعر کوتاه در مورد (نقش زن و مرد) بسراید.

۳. با مراجعه به قرآن کریم و مطالعه ی سوره های نساء، احزاب، حجرات و بقره، نقش زن و مرد را بیابید و بنویسد.

۴. هر کدام از مراحل اجرا شده در تدریس امروز بیانگر کدام هوش بوده است در جدولی همانند نمونه بنویسید.

نوع هوش به کار گرفته شده	مطالب یا تدریس ارائه شده
- هوش موسیقایی	- قرائت قرآن
-	- اجرای نمایش مربوط به پدر
-	-
-	-
-	-

پیوست دو

۱. هوش زبانی-کلامی، مانند: خواندن، نوشتن و داستان‌سرایی.
۲. هوش منطقی-ریاضی، مانند: سؤال کردن، استدلال کردن و استفاده از اعداد.
۳. هوش دیداری-فضایی، مانند: توانایی تجسم و بازنمایی گرافیکی و طراحی.
۴. هوش جنبشی-حرکتی، مانند: به کارگیری بدن برای بیان افکار و احساسات.
۵. هوش موسیقایی، مانند: زمزمه کردن، ملودی، آواز خواندن و حساسیت به صوت.
۶. هوش درون فردی، مانند: شناختن خود و توانایی‌ها و آگاهی از حالات درون.
۷. هوش میان فردی، مانند: توانایی برقراری ارتباط با دیگران و درک مقاصد دیگران.
۸. هوش طبیعت‌گرای، مانند: شناختن طبیعت و طبقه‌بندی گونه‌های گیاهان و جانوران.

منابع

۱. حاجی حسین نژاد، غلامرضا و بالغی زاده، سوسن (۱۳۸۱). نظریه‌ی هوش‌های چندگانه گاردنر و کاربرد آن در آموزش. انتشارات دانشگاه تربیت معلم. تهران.
۲. پاشا شریفی، حسن (۱۳۸۴). «مطالعه‌ی مقدماتی نظریه‌ی هوش چندگانه گاردنر در زمینه‌ی موضوع‌های درسی و سازگاری دانش‌آموزان». فصل‌نامه‌ی نوآوری‌های آموزشی. مؤسسه‌ی پژوهش و برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی وزارت آموزش و پرورش.
۳. آرمسترانگ، توماس (۱۳۸۴). هوش‌های چندگانه در کلاس‌های درس. ترجمه‌ی مهشید صفری، انتشارات مدرسه. تهران.
۴. کتاب دین و زندگی. دوره آموزش متوسطه. (۱۳۸۷)

پی نوشت

۱. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی و دبیر دبیرستان‌های منطقه‌ی زیویه، استان کردستان
2. Theory of multiple Intelligen
3. Gardner
۴. برای آشنایی هرچه بهتر با اهمیت نقشه‌ی مفهومی و کاربرد آن در ارزش‌یابی به مقاله‌ی منتشر شده‌ی همین نویسنده در رشد آموزش معارف اسلامی مهرماه ۱۳۸۷ مراجعه کنید.
5. Constructivism